

СУНУШ, ТАЛАП ЖАНА ИЙКЕМДҮҮЛҮКТҮН КОЛДОНУЛУШУ

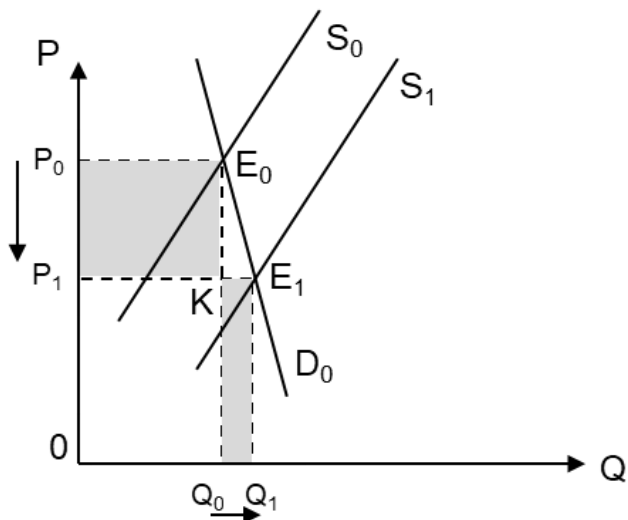
Мурунку темаларда биз экономикалык анализдин эң маанилүү куралдары болгон сунуш менен талапты ар тараптан карап чыгууга аракет кылдык. Бул түшүндүрмөлөрдүн максаты экономика илимин жаңы баштагандарга бул аспаптарды таанытуу болуп саналат. Эми сунуштун, талаптын жана ийкемдүүлүктүн колдонулушу боюнча кээ бир мисалдарды карайлы.

Молчулук парадоксу (Кинг мыйзамы)

«Молчулук парадоксу» деп аталган кубулуш дыйкандардын жакшы аба ырайынан улам айыл-чарба өндүрүшү мол болгон жылдары сатуудан түшкөн кирешелеринин азайышын түшүндүрөт. Дыйкандар түшүм жыйнаганга чейин абдан сүйүнүшөт, бирок түшүмдү базарга алып барганда арзан баадан улам кейишет, анткени кирешелери кадимки жылдагы кирешесинен төмөн болуп калат. Бул кубулуштун себептерин 17-кылымдын аягында түшүндүргөн Грегори Кингдин (1648–1712) урматына ал Кинг мыйзамы деп аталат.

Дыйкандардын түшүм мол болгон жылдардагы кирешелеринин кадимки жылдардагы кирешеден аз болушу – бул айыл чарба продукцияларына болгон талаптын өзгөчөлүгүнө байланыштуу. Айыл чарба продукцияларына болгон талап ийкемдүү эмес. Башкача айтканда, баа төмөндөсө да керектөөчүлөр керектөө көлөмүн көбөйтө алышпайт (адамдын ашказанынын сыйымдуулугу чектелүү), ошондой эле баа кымбаттаса да керектөөдөн баш тартуу мүмкүн эмес (мисалы, китеп окубай коюуга болот, бирок нан жебей коюу мүмкүн эмес).

Мындан тышкары, айыл чарба товарлары тез бузулат, баа төмөндөгөндө алардын сунушун кыска мөөнөттө азайтуу мүмкүн эмес. Ошол себептен айыл чарба товарларынын сунушу да талабы сыяктуу ийкемсиз.

Эми Кинг мыйзамын график аркылуу түшүндүрөлү. Баштапкы жылы, кандайдыр бир айыл чарба продукциясынын, мисалы буудайдын базар баасын P_0 деңгээлинде жана тең салмактуу соода көлөмүн Q_0 деп элестетели. Бир жылдан кийин, аба ырайы ыңгайлуу болуп, түшүм мол болду дейли. Бул учурда сунуш ийри сызыгы оңго жылып, баа P_1 деңгээлине төмөндөп, сатыла турган көлөм Q_1 ге жогорулайт. Баанын олуттуу төмөндөшүнө (P_0P_1 ге барабар) карабастан, сатуу көлөмүнүн көбөйүшү аз (Q_0Q_1) болуп, натыйжада дыйкандардын кирешеси мурунку жылдагыдан аз болот.

Түшүм мол болгон жылы сатуудан түшкөн киреше мурунку жылга караганда канчалык азайганын график аркылуу карайлы. Белгилүү болгондой, сатуудан түшкөн киреше баа менен сатылган көлөмдүн көбөйтүндүсүнө барабар. Баштапкы жылы P_0 баасында Q_0 көлөмү сатылган болсо, анда сатуучулардын жалпы кирешеси: $TR_0 = P_0 \times Q_0$ болот. Бул $P_0E_0Q_0O$ тик бурчтуктун аянтына барабар. Бир жылдан кийин сунуш өсүп, базар баасы P_1 ге төмөндөп, көлөм Q_1 ге жогоруласа, анда жалпы киреше: $TR_1 = P_1 \times Q_1$ болот. Бул болсо $P_1E_1Q_1O$ тик бурчтуктун аянтына барабар.

Эми салыштыралы: $P_0E_0Q_0O$ менен $P_1E_1Q_1O$ тик бурчтуктарынын экөөсүн тең камтыган жалпы аянт OP_1KQ_0 . Бирок, $P_0E_0Q_0O$ тик бурчтугунан $P_0E_0KP_1$ көлөмү кемип, $P_1E_1Q_1O$ тик бурчтугунан $KE_1Q_1Q_0$ көлөмү кошулат. $P_0E_0KP_1 > KE_1Q_1Q_0$, ошондуктан $TR_0 > TR_1$ болот. Демек, айыл чарба продукцияларынын талабынын баа ийкемдүүлүгү бирден кичине болгондуктан, түшүм мол болгон жылдары баа кескин төмөндөп кетет жана сатуу көлөмү көп деле өспөйт. Натыйжада дыйкандардын кирешеси кадимки жылдагыга салыштырмалуу азайат. Кээде рыноктогу баа түшүмдү жыйнап, базарга жеткирүү чыгымдарын да жаппай калышы мүмкүн, андай учурда сактоо мүмкүнчүлүгү болбогон кээ бир түшүм же мөмө-жемиштер айдоо талаасында калып чиреши ыктымал. Ошентип дыйкандар чыгымдарын жаба албай, зыян тартышат.

Жөргөмүш тору теоремасы: баадагы өзгөрүүлөр менен өндүрүштүн убактысынын дал келбеши

Жылдын белгилүү мезгилинде гана түшүмү жыйналган айыл чарба продукцияларынын бааларында кездешкен циклдик термелүүлөр өндүрүүчүлөрдүн өндүрүш пландарынын мурунку өндүрүш мезгилиндеги бааларга таянышы менен түшүндүрүлөт.

Мурунку бөлүмдөрдө каралгандай, толук атаандаштык рыногунда тең салмактуу баа сунуш менен талаптын көлөмдөрүн теңеген баа болуп саналат. Графикте ал талап жана сунуш сызыктарынын кесилишкен чекити менен көрсөтүлөт. Талап жогорулаганда же төмөндөгөндө тең салмактуулук чекити жаңы чекитке жылат. Бирок айыл чарба өндүрүшүндө бул жылыш дароо болбойт.

Айыл чарба өндүрүшүндө талап жогорулаганда, аны камсыз кылуу үчүн сунушту көбөйтүү кийинки өндүрүш мезгилинде гана мүмкүн болот. Айыл чарбадан башка тармактарда мындай кечигүү

жок. Ошондуктан, айыл чарба продукцияларында бир жыл мурунку бааларга таянып өндүрүш чечимдери кабыл алынат. Бул болсо баалардын циклдик өзгөрүшүн шарттайт.

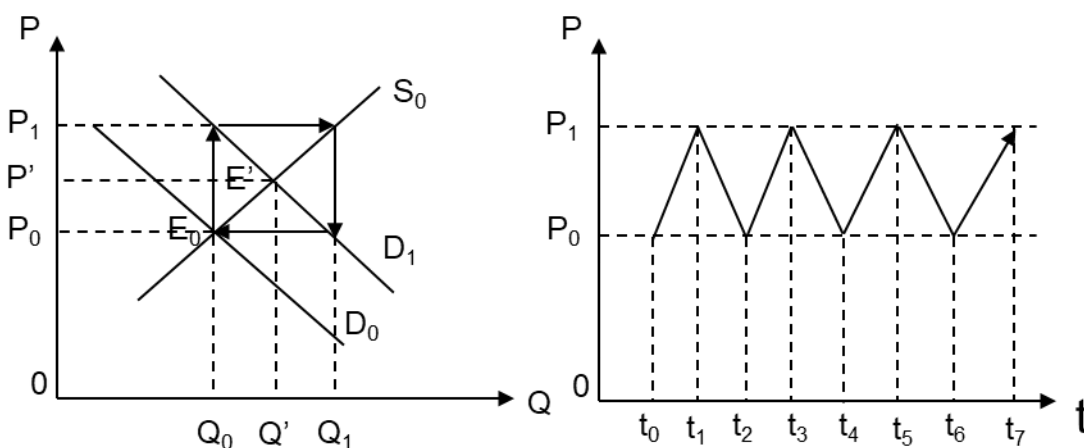
Айыл чарба өндүрүүчүлөрү жыл сайын кайсы продукцияны кандай өлчөмдө өндүрөөрүн чечкенде, мурунку жылдын рынок бааларын эске алышат. Натыйжада айыл чарба бааларында тынымсыз циклдик өзгөрүүлөр келип чыгат. Муну түшүндүргөн теория Жөргөмүш тору теоремасы (Cobweb Theorem) деп аталат.

Сунуш менен талап ийри сызыктарынын формасына жараша циклдик өзгөрүү да ар башкача болот. Тагыраак айтканда, бир калыптагы термелүү, тең салмакка багытталган термелүү, же тескерисинче тең салмактан алыстаган термелүү болушу мүмкүн. Циклдин кандай болоору сунуш жана талап ийри сызыктарынын жантайышына байланыштуу болот.

Бир калыптагы термелүү

Белгилүү бир рынокто капустанын сунушу S_0 , талабы D_0 жана рыноктогу тең салмактуу баа P_0 , ал эми соода көлөмү Q_0 болсун. Сунуш менен талап сызыктары кесилишкен E_0 чекити баштапкы тең салмактуулук чекити. Эгер кандайдыр бир себептен талап же сунуш өзгөрүп, рынок баасы тең салмактуулук чекитинен алыстаса, рынок кайрадан жаңы тең салмактуулук чекитин табууга аракет кылат.

Мисалы, талап жогорулап, баа P_0 дон P_1 ге көтөрүлдү дейли. Бул учурда өндүрүүчүлөр жогору баага кызыгып, кийинки жылы сунуштун көлөмүн көбөйтүшөт. Бирок айыл чарбада өндүрүшкө убакыт талап кылынгандыктан, сунуш кийинки өндүрүш мезгилинде гана көбөйөт.

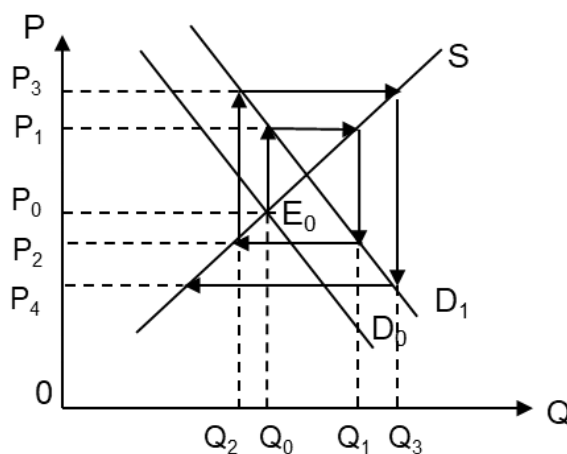
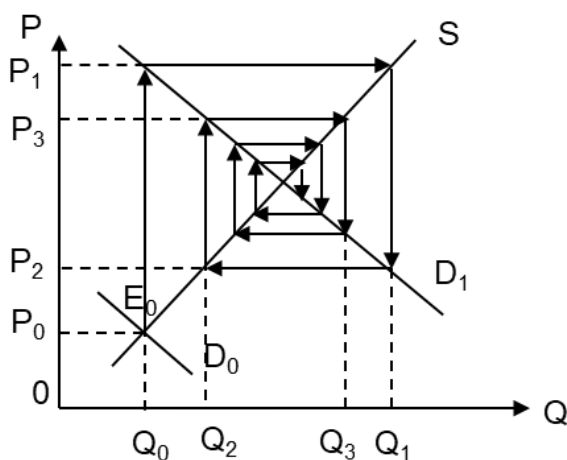
Мындай шартта алгач баа көтөрүлөт (P_0 дон P_1 ге чейин), кийинки жылы сунуштун көлөмү көбөйөт (Q_0 дон Q_1 ге), натыйжада рынокто ашыкча сунуш пайда болуп, кайрадан баа төмөндөйт (P_0 го), төмөн баадан улам кийинки жылы кайрадан өндүрүштүн көлөмү (Q_0 го) азайат (мисалы, капуста айдоого бөлүнгөн жерлер азайат), мындан улам кайрадан баа көтөрүлөт. Бул термелүү кайра-кайра

кайталанып турат. Ошентип, баа өссө өндүрүш көбөйөт, баа түшсө өндүрүш азаят, бирок бул өзгөрүүлөр кечигип жүргөндүктөн баа менен көлөм термелип турат.

Эгер сунуш менен талап сызыктарынын жантайышы бирдей болсо, баа жана көлөмдөгү бул термелүү бир мезгилден экинчи мезгилге бирдей өлчөмдө уланат (оң тараптагы график). Мындай термелүүнү бир калыптагы термелүү деп атоого болот.

Тең салмакка багытталган термелүү

Эгер айыл чарба продукциясынын талап сызыгынын жантайышы сунуш сызыгына караганда тик эмес болсо, учурдагы баа тең салмактуу баадан четтесе да, ал убакыттын өтүшү менен акырындап кайрадан тең салмакка келет. Мындай шартта баа өзгөрсө да, термелүү акырындап тең салмакка багытталат. Кандайдыр бир айыл чарба продукциясынын рыногунда баштапкы тең салмактуулук талап жана сунуш сызыктары кесилишкен E_0 чекитинде орун алды дейли (сол тараптагы график).

Талаптын көбөйүшүнөн улам баа жогорулап (P_1), кийинки мезгилде өндүрүш өсүүдө (Q_1 ге). Мындан улам баа төмөндөөдө (P_2), бирок баштапкы баадан (P_0 дон) жогорураак деңгээлде түзүлүүдө. Сунуш менен талаптын көлөмүндөгү айырмачылыктар да барган сайын азайууда. Ошентип отуруп баадагы жана өндүрүштөгү термелүүлөр барган сайын азайып, тең салмактуулукка жакыndoодо. Мындай термелүү тең салмакка багытталган термелүү деп аталат.

Тең салмактан алыстаган термелүү

Эгер бир товарга болгон талап сызыгынын жантайышы сунуш сызыгына караганда тик болсо, анда талаптагы бир аз өзгөрүү да өндүрүштү чоң көлөмгө өзгөртүп жиберет (оң тараптагы график). Мындай учурда баа жана өндүрүш тең салмактан барган сайын алыстай берет жана талап менен сунуштун көлөмүнүн ортосундагы ажырым барган сайын өсө бериши ыктымал.

Айыл чарбада көп кездешкен мындай термелүүлөрдү азайтуу үчүн өндүрүүчүлөргө баадагы күтүлгөн өзгөрүүлөр жөнүндө туура маалымат берүү же рыноктук баага кийлигишүү талап кылынат.

Айыл чарба продукцияларынын бааларына мамлекеттин кийлигишүүсү

Мамлекет айыл чарба продукцияларынын бааларына өндүрүүчүнү коргоо же керектөөчүнү коргоо максатында кийлигишүүгө мажбур болушу мүмкүн.

Өндүрүүчүлөрдү коргоо максатында бааларга мамлекеттин кийлигишүүсү

Мамлекет, ашыкча баа термелүүлөрүн жана айыл чарба продукцияларынын бааларынын кескин төмөндөп кетишин алдын алуу үчүн, алардын бааларына кийлигишет. Мындай кийлигишүүнүн эки түрү бар: а) мамлекеттик сатып алуу аркылуу бааны колдоо (минималдуу баа саясаты); б) өндүрүүчүлөргө түз төлөмдөрдү берүү (каржылык жардам саясаты).

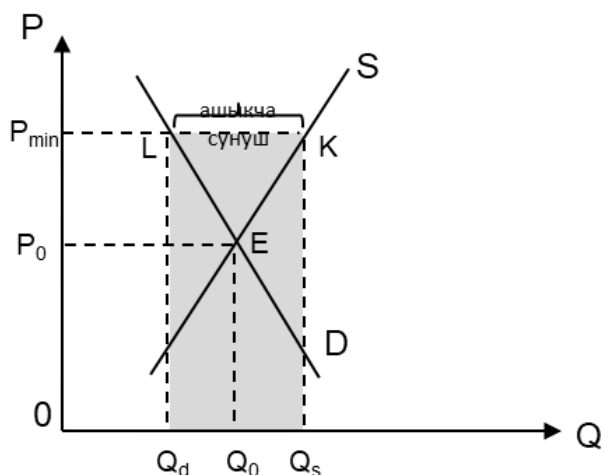
Минималдуу баа саясаты

Минималдуу баа саясаты – бул мамлекет тарабынан өндүрүүчүнү коргоо максатында минималдуу рыноктук баа кепилдигинин берилиши. Мамлекет өндүрүүчүгө кепилдик берген баа минималдуу баа деп аталат. Эгер рыноктук баа ушул деңгээлден төмөндөп кетсе, анда мамлекет түздөн-түз сатып алуучу катары рынокко кийлигишет.

Мамлекет эмне үчүн жана канча көлөмдөгү товарды сатып алышы керектигин график аркылуу карайлы. Сунуш менен талапка мамлекет эч кандай кийлигишпесе, базар баасы P_0 деңгээлинде түзүлмөк. Эми мамлекет P_{\min} деңгээлинде минималдуу бааны жарыялады дейли. Бул баада керектөөчүлөрдүн талап көлөмү Q_d , өндүрүүчүлөрдүн сунуш көлөмү болсо Q_s болот. Натыйжада базарда $Q_d Q_s$ көлөмүндө ашыкча сунуш пайда болот.

Өндүрүүчүлөргө кепилденген баа (P_{\min}) төмөндөп кетпеши үчүн мамлекет сунуш менен талаптын айырмасы болгон $Q_d Q_s$ (LK) көлөмүндөгү ашыкча товарды сатып алышы керек. Ошентип, өндүрүүчүлөр бардык товарын P_{\min} баасынан сата алышат.

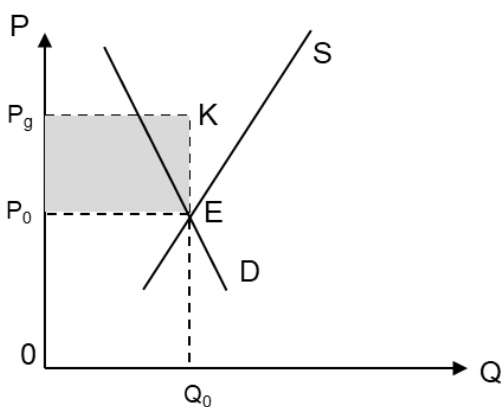
Бул саясаттын натыйжасында базар баасы P_0 дон P_{\min} деңгээлине көтөрүлөт. Натыйжада өндүрүүчүлөр Q_d көлөмүндөгү товарды рынокто сатышат, калган $Q_d Q_s$ көлөмүн мамлекет сатып алып, кампасына сактайт же башка максаттарда колдонот.

Мамлекет өндүрүүчүлөргө P_{\min} баасы менен $Q_d Q_s$ көлөмүндөгү ашыкча товар үчүн төлөп берген акчасынын жалпы суммасы $LKQ_s Q_d$ тик бурчтугунун аянтына барабар болот. Өндүрүүчүлөрдүн рынокто саткан товарынан алган кирешеси $P_{\min} LQ_d O$ тик бурчтугуна, ал эми жалпы кирешеси бул экөөнүн суммасы болгон $OP_{\min} KQ_s$ аянтын түзөт. Эгер мамлекет кийлигишпесе, өндүрүүчүлөр Q_0 көлөмүндөгү товарды P_0 баасынан сатышып, $OP_0 E Q_0$ тик бурчтугунун аянтына барабар киреше алышмак. Мамлекеттик кийлигишүүнүн натыйжасында кирешелери өсөт.

Каржылык жардам саясаты

Каржылык жардам саясаты да өндүрүүчүнү коргоого багытталган. Бирок бул учурда мамлекет бааны көтөрбөйт, рынок баасы өз деңгээлинде калат. Өндүрүүчү кийлигишүү жок учурда товарын рынокто кандай баада сатса, ошол бойдон сатат, бирок мамлекет баадагы айырманы өндүрүүчүгө төлөп берет.

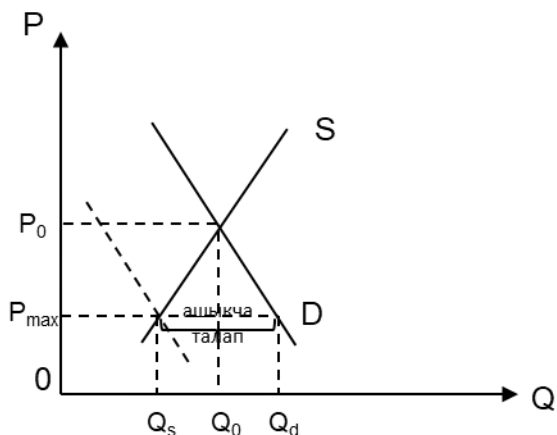
Мисалы, рыноктогу баа P_0 деңгээлинде түзүлдү дейли. Өндүрүүчү товарын P_0 баасынан сатат. Бирок мамлекет ар бир бирдик товар үчүн өндүрүүчүгө кошумча төлөм жасап, анын кирешесин P_g (кепилденген баа) деңгээлине чейин толуктайт. Натыйжада өндүрүүчү P_g баасындай киреше алат,

айырманы болсо мамлекет жабат. Мамлекет тарабынан өндүрүүчүлөргө берилген жалпы жардамдын көлөмү P_0P_gKE аянтына барабар болот.

Өндүрүүчүлөрдү коргоого багытталган бул эки саясаттын ортосундагы эң негизги айырма керектөөчүлөр төлөгөн баа жагынан келип чыгат. Каржылык жардам саясатында керектөөчүлөр товарды кепилденген баадан төмөн болгон рыноктук баадан сатып алганы үчүн аларга жакшыраак болот. Ошондуктан каржылык жардам саясаты өндүрүүчүлөрдү да, керектөөчүлөрдү да коргоо мүмкүнчүлүгүн берет.

Керектөөчүлөрдү коргоо максатында бааларга мамлекеттин кийлигишүүсү: максималдуу баа саясаты

Өзгөчө согуш жана ачарчылык сыяктуу мезгилдерде, айрыкча чоң шаарларда, мамлекет же мамлекеттик мекемелер негизги азык-түлүктөрдү керектөөчүнү коргоо максатында төмөн баада сатат. Бул максималдуу баа деп аталат. Анын максаты азык-түлүктүн жетишсиздиги шартында рыноктук баанын өтө жогорулап кетишин алдын алуу. Мисалы, согуш мезгилинде нан жетишсиз болуп, анын баасы P_0 деңгээлине көтөрүлсө, мамлекет максималдуу баа саясатын киргизип, нандын баасын төмөн деңгээлде кармайт.

Нанга максималдуу баа P_{\max} деңгээлинде коюлуп, ошол баадан жогору сатууга тыюу салынды дейли. Бирок рынокто бул баадан Q_s көлөмүндө гана нан сунушталат, ал эми талап Q_d көлөмүнө барабар. Натыйжада Q_sQ_d көлөмүндө таңсыктык (дефицит) же ашыкча талап пайда болот. Мындай учурда талап ашыкчалыгын жөнгө салуу үчүн үч ыкма колдонулат:

1. Сатуучулардын каалаган адамга сатуу ыкмасы. Алар өздөрүнүн тааныштарына, туруктуу кардарларга гана сатышы мүмкүн. Бул ыкма өтө адилетсиз.
2. «Ким биринчи келсе, ошол алат» ыкмасы. Нан сатып алгысы келгендер кезекке туруп, кезекте алдыда тургандар алышат. Бирок бул да элди көп кезек күттүрүп, кыйынчылык жаратат.

3. «Купон» ыкмасы. Согуш же каатчылык жылдарында колдонулган бул ыкмада ар бир керектөөчүгө белгилүү өлчөмдө нан алууга укук берген купон берилет. Бул адилеттүүрөөк, бирок рынокто «жашыруун рынок» пайда болуу коркунучу чоң.

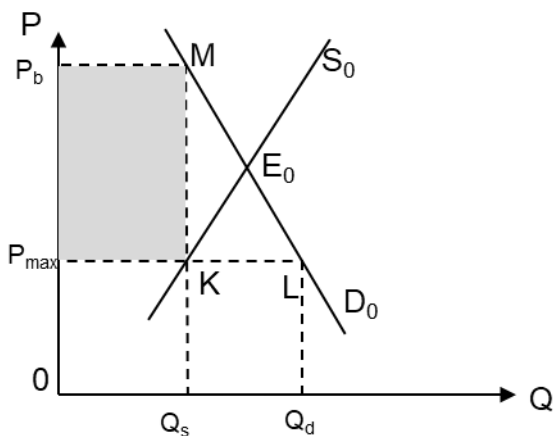
1990-жылдары каатчылык убагында дээрлик бардык постсоветтик өлкөлөрдө нанга жана башка азыктарга талондор колдонулган. Нан талонунда ар бир адамга белгиленген өлчөмдө гана нан алууга уруксат берилген. Кыскасы, чектөөчү баа саясаты кайсы ыкма менен жүргүзүлбөсүн, рынокто таңсыктык пайда болот жана керектөөчүлөр көбүрөөк товар алууга аракет кылышат. Натыйжада жашыруун рынокту токтотуу кыйын болот.

Ижара акысын чектөө

АКШ, Швеция, Англия сыяктуу көптөгөн өлкөлөрдө батирлердин ижара акысы өтө жогорулап кеткен учурларда, чоң шаарларда ижарага мамлекеттик кийлигишүү болгон. Түркияда 2000-жылы чыккан мыйзам менен ижара акыларын көтөрүүгө тыюу салынып, бирок 2001-жылкы февралдагы кризистен кийин кайра эркин койо берилген. Бул сыяктуу кийлигишүү максималдуу баа саясатынын бир түрү болуп саналат. Бирок мунун айыл чарба продукцияларында колдонулган баа саясатынан айырмасы бар: азык-түлүктөрдө талон сыяктуу ыкмалар менен талапты камсыз кылуу аракети көрүлөт. Батирлердин ижарасына коюлган чектөөдө болсо талап көп болуп, сунуштун жетишсиздигинен улам калктын бир бөлүгү батир таппай калышы ыктымал. Мындай учурда батир ээлери үйлөрүн эмерек менен кошо жогору баадан ижарага берүү, ижарачылардан алдын ала бир нече айдын акысын талап кылуу сыяктуу ар кандай жолдорго барышат. Ошентип, батир издегендердин арасында төмөн баадан пайдалангандар аз гана бөлүгү болуп, көпчүлүгү үйсүз калат. Узак мөөнөттө болсо, батир ээлери төмөн баада ижарага берүүнү пайдасыз көрүп, үйлөрүн бош калтырат же коммерциялык максатта пайдалануу жолдорун издейт. Мындай саясат батирлердин бааларына жана ал аркылуу батирлердин курулушуна да терс таасирин тийгизип, узун мөөнөттө батир жетишсиздиги андан да курчушу ыктымал. Ошондуктан өкмөт мындай саясат жүргүзө турган болсо, балким бир жол катары батирлерди мамлекеттик фирмалар аркылуу курушу керек болот.

Жашыруун рынок

Максималдуу баа коюлуп, ошол баанын үстүнөн соода жүргүзүүгө тыюу салынса, рынокто жашыруун рынок пайда болот. Жашыруун рынокто товарлар расмий баадан жогору баада сатылат. Эгер P_{\max} максималдуу баа болсо, анда товарлар жашыруун рынокто P_b баадан сатылышы мүмкүн.

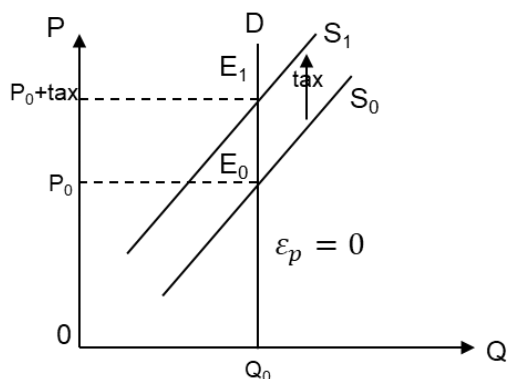
Графиктен көрүнүп тургандай, жашыруун рыноктогу баа кийлигишүү жок учурундагы тең салмактуу баадан да жогору болуп кетиши ыктымал. Ошондой эле, мүмкүнчүлүк бар учурда жашыруун жолдор менен (контрабанда, коррупция, уурдоо сыяктуу) кошумча товар сунуштоо жолдору келип чыгат.

Ийкемдүүлүк жана салыктын чагылуусу

Эгер товарга кошумча нарк салыгы, акциз же сатуу салыгы сыяктуу салык коюлса, аны ким төлөйт: өндүрүүчүбү же керектөөчүбү? Бул суроонун жообу талап менен сунуштун ийкемдүүлүгүнө байланыштуу болот.

Салыктын баарынын керектөөчүгө жүктөлүшү

Эгерде талап толук ийкемсиз болсо, өндүрүүчү салыктын баарын сатып алуучуга жүктөйт. Рыноктогу баа салыктын көлөмүнө барабар өлчөмдө жогорулайт.

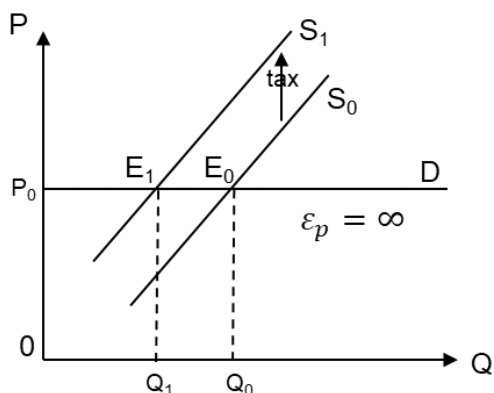

Мисалы, бир товарга 10 сом салык кошулса, баа так ошол 10 сомго жогорулайт. Сатып алуучулар салыктын бардыгын төлөшөт. Графикте көрсөтүлгөндөй, салык өндүрүүчүлөр үчүн чыгымдарды өстүрүүчү фактор болгондуктан, сунуш сызыгын сол тарапка жылдырат. Тагыраак

айтканда, өндүрүүчүлөр белгилүү көлөмдү мурункуга караганда жогорураак баадан гана сатканга макул болушат, же бааны көтөрүү мүмкүнчүлүгү болбосо өндүрүш көлөмүн кыскартышат. Талап толугу менен ийкемсиз болгон учурда керектөөчүлөр товардын баасы кандай болсо да, талаптын көлөмүн азайтышпайт же азайта алышпайт. Такеки, бензин сыяктуу товарлар кайсы бир деңгээлде буга мисал боло алат. Натыйжада өндүрүүчүлөр салыкты толугу менен керектөөчүлөргө жүктөй алышат жана рынокто товардын сатылган көлөмү өзгөрбөйт, баасы болсо салыктын өлчөмүндө жогорулайт.

Салыктын баарынын өндүрүүчүгө жүктөлүшү

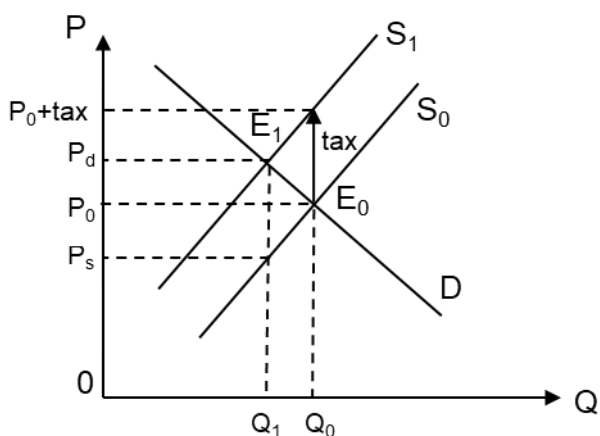
Эгер талап толук ийкемдүү (талаптын баа ийкемдүүлүгү чексиз) болсо, анда салык толугу менен өндүрүүчүлөргө жүктөлөт. Анткени, баанын бир аз эле жогорулашы керектөөчүлөрдүн сатып алуусун дээрлик нөлгө чейин азайтат. Ошондуктан өндүрүүчүлөр салык коюлганда бааны көтөрө албай, салыктын бардыгын өздөрү төлөшөт. Бул учурда керектөөчүлөр үчүн баа өзгөрбөйт, өндүрүүчүнүн кирешеси азайат.

Салыктын натыйжасында чыгымдар жогорулап, сунуш сызыгы сол тарапка жылат. Талап толук ийкемдүү учурда бааны көтөрүү мүмкүнчүлүгү болбогондуктан, өндүрүүчүлөр өндүрүштү жана сунушту кыскартышат (Q_0 дон Q_1 ге). Рыноктогу сатылган товардын көлөмү да ушул өлчөмгө азайат, баа болсо өзгөрбөйт.

Салыктын бир бөлүгүнүн керектөөчүгө, бир бөлүгүнүн өндүрүүчүгө жүктөлүшү

Көпчүлүк учурда салыктын жүгү эки тараптын ортосунда бөлүштүрүлөт. Анткени талаптын баа ийкемдүүлүгү нөлгө же чексизге барабар болгон учурлар турмушта дээрлик кездешпейт. Ошондуктан талап менен сунуштун ийкемдүүлүктөрүнүн айырмасына жараша салыктын жүгү көбүрөөк керектөөчүгө же тескерисинче өндүрүүчүгө түшүшү мүмкүн. Жогорудагы эки учурдан көрүнүп тургандай, ийкемдүүлүк жогорураак болгон тарап азыраак салык жүгүн көтөрөт.

Графикте баштапкы тең салмактуулук E_0 чекитинде түзүлүп, тең салмактуу баа P_0 жана тең салмактуу алмашуу көлөмү Q_0 го барабар. Салыктан улам чыгымдар жогорулап өндүрүүчүлөр бааны көтөргөнгө мажбур болушат ($P_0 + \text{tax}$). Бирок бул баадан талаптын көлөмү аз болгондуктан, ал тең салмактуу баа боло албайт жана төмөндөшү керек болот. Аягында жаңы тең салмактуулук E_1 чекитинде түзүлөт. Натыйжада керектөөчүлөр P_d баасын төлөшөт, ал эми өндүрүүчүлөргө киреше катары P_s баасы калат. Ортодогу айырма ($P_d P_s$) мамлекетке салык катары түшөт. Ал салыктын $P_s P_0$ бөлүгүн өндүрүүчүлөр, $P_0 P_d$ бөлүгүн болсо керектөөчүлөр төлөйт. Жогоруда айтылгандай, ийкемдүүлүккө жараша бул жүк тең бөлүнүшү же бир тарапка азыраак, экинчи тарапка көбүрөөк бөлүгү жүктөлүшү ыктымал.